Besöksrapport

P 18, Gotlands regemente, 2026-09-16

Pliktrådet

Enligt förordning 2017:1249 utgör Pliktrådet det centrala medinflytandeorganet för totalförsvarspliktiga under grundutbildning. Pliktrådet, som består av fem före detta värnpliktiga som väljs på den årliga Värnpliktskongressen, företräder samtliga värnpliktiga och bedriver intresse- och rättighetsbevakning för deras räkning. Förbandsbesök är en viktig del i Pliktrådets löpande verksamhet.

Rapporten

I rapporten redovisas de intryck som Pliktrådet fick vid besöket. Den belyser såväl brister och utmaningar som det som fungerar väl och annat som bidrar till positiv utveckling på förbandet. Genom detta uppmuntras andra förband att ta efter goda exempel och gemensamt arbeta för att utveckla verksamheten i enlighet med utbildningens mål och främja goda utbildningsförhållanden.

I rapporten beskrivs de delar som sticker ut i positiv eller negativ mening. Det som inte lyfts i rapporten fungerar utan anmärkning eller har inte kommit Pliktrådet till känna. Pliktrådets huvudsakliga erfarenheter från besöket har kommunicerats till förbandet.

Pliktrådets besökare:

Alvin Swärd

Alan Arkani

Bakgrund

P 18 är ett relativt nyetablerat förband som utbildar ungefär 280 värnpliktiga spridda över tre kompanier: Havdhem kompani, som utbildar värnpliktiga inom samband och ledning; Tingstäde kompani, som utbildar värnpliktiga inom stödfunktionsbefattningar; och Roma kompani, som utbildar värnpliktiga inom manöverfunktioner. Förbandets geografiska plats utanför Visby, Gotland komplicerar både resor och logistikflöden.

Sammanfattning

Pliktrådets övergripande uppfattning om värnpliktsutbildningen på förbandet är att den är välfungerande och omtyckt av de värnpliktiga samt att det råder en god jargong mellan befäl och värnpliktiga. Enligt Pliktrådets förståelse verkar dessvärre vissa lagöverträdelser öka i mängd och utsträckning, en oroväckande utveckling och något som tydliggör det omedelbara arbetet förbandet måste göra i att förbättra sin befälskultur.

Medinflytandet på förbandet

Pliktrådets bedömning av medinflytandet på förbandet är att det är välfungerande i stort med en större problematik i förtroendespåret *Nätverk Värnpliktig Kvinna* (NVK). Samtliga förtroendevalda ges en god utbildning i sina uppdrag, men förtroendepersonerna saknar en testamentering från sina företrädare. Förbandet bör ge möjligheten för förtroendevalda att testamentera sina erfarenheter till efterkommande utbildningskullar. De förtroendevalda känner att kontaktvägen till förbandets lokala medinflytandeansvarig är kort och enkel, och de har även ett stort förtroende till personen.

Förbandet måste dock göra större förbättringar i förtroendespåret NVK. NVK-representanterna känner en frustration och bristfällighet i sitt förtroendespår, något som förbandet bör vidta åtgärder mot, se fördjupning.

Skyddsassistenterna upplever att deras uppdrag tas på allvar genom det mandatet och den friheten förbandet förlitar på sina skyddsassistenter. Förbandet varierar dock i återkopplingen som ges till skyddsassistenterna efter att avvikelser har rapporterats, se fördjupning.

Sammanfattande bedömning

Nedanstående avsnitt syftar till att ge en översiktlig bild av de iakttagelser som Pliktrådet gjorde under besöket. Här redovisas de områden som bedöms kräva omedelbara åtgärder, långsiktiga förbättringsinsatser samt särskilt goda exempel som identifierats vid förbandet.

Omedelbara åtgärder

1. Upphör genast med otillåtna frihetsinskränkningar (s.k. ”kasernförbud”).

2. Upphör genast med kollektiva bestraffningar.

3. Tillse genast att utrustning som möjliggör en säker och hygienisk miljö delas ut i fält.

4. Tillse genast att värnpliktiga som är sjuka, skadade eller har specialkost får mat.

5. Upphör med att dela ut utgångna stridsportioner.

Förbättringspunkter

6. Tillse att värnpliktiga skyddsassistenter ges återkoppling på avvikelserapporteringar.

7. Tillse att värnpliktiga tillhandahålls information om riskerna med kemikalierna som används i verksamheten.

8. Se över möjligheterna att förbättra sjuklogementen.

9. Utarbeta rutiner som tillser att förtroendevalda i *Nätverk Värnpliktiga Kvinnor* tas på större allvar.

10. Undersök möjligheterna att ge de värnpliktiga information om deras befattningsutbildning, eller förändringar därinom, i tidigast möjliga skede.

11. Återinför informationsträffar för de värnpliktiga.

12. Tillse att värnpliktiga tilldelas information om underklädesbidraget.

Positiva exempel

13. Pliktrådet uppfattar säkerhetskulturen på P 18 som synnerligen god.

14. Rättstjänsten på förbandet upplevs som välutvecklad.

15. Pliktrådet uppfattar det ”psykosociala teamet” på förbandet som ett föredömligt exempel på samordning av förbandets psykosociala resurser.

16. Det nära samarbetet utbildningsbataljonen har med Försvarshälsan är ett föredömligt exempel på hur skaderisken kan minskas.

Fördjupad redovisning

Nedanstående avsnitt syftar till att ge en fördjupad förståelse av de punkter som redovisats i föregående kapitel.

Fördjupning: omedelbara åtgärder

Nedan finns en djupare förklaring av de punkter som lyftes i föregående kapitel.

1. ***Upphör genast med otillåtna frihetsinskränkningar (s.k. "kasernförbud").***

Efter samtal med förtroendevalda värnpliktiga fick Pliktrådet veta att det finns en utbredd och återkommande användning av s.k. "kasernförbud", d.v.s. förbud för värnpliktiga att lämna kasernområdet trots att tjänsten för dagen har upphört. Exempelvis fick de värnpliktiga plutonsbefälen inte lämna kasernen på tre veckors tid när de hade fordonsutbildning, trots att de enda uppgifterna för majoriteten av kvällarna var självstudier – ett exempel bland många som kom Pliktrådet till känna. Utöver faktumet att otillåtna frihetsinskränkningar är olagliga är möjligheten att lämna kasernen ofta en av de få möjligheterna de värnpliktiga har att återhämta sig från dagens tjänst. Pliktrådet kräver att dessa upphör omedelbart.

2. ***Upphör genast med kollektiva bestraffningar.***

Flera värnpliktiga vittnade för Pliktrådet om gånger då de och deras grupper eller plutoner har utsatts för kollektiva bestraffningar. Pliktrådet fick ett flertal exempel, bland annat på hur värnpliktiga i en pluton tvingades ta på sig sina skyddsmasker och springa eftersom en värnpliktig hade kommit bakfull till en skjutövning. Kollektiva bestraffningar är inte bara olagliga, de är även destruktiva för Försvarsmaktens, och förbandets, kultur. Pliktrådet kräver att dessa upphör omedelbart.

3. ***Tillse genast att utrustning som möjliggör en säker och hygienisk miljö delas ut i fält.***

Till Pliktrådet berättade flera värnpliktiga att de, flera gånger, har behövt utspisa mat i fält utan vare sig nitrilhandskar, tvål eller varmt vatten – något som gör det omöjligt för förbandet att leva upp till sitt ansvar att tillse att maten är hygienisk.

En annan värnpliktig berättade till Pliktrådet hur deras pluton behövde plocka upp mänsklig avföring i skogen då latriner hade lämnats kvar på kasern. De ska ha gjort detta med plastpåsar och helt utan handskar. Pliktrådet anser inte endast detta ovärdigt en värnpliktsutbildning, utan även ohygieniskt.

Andra vittnade om hur de behövde göra en daglig tillsyn av vapen i fält utan nitrilhandskar, något som möjliggör kontakt med farliga kemikalier i vapnet. Pliktrådet kräver att förbandet ser över sina rutiner om tilldelningen av grundläggande skyddsutrustning i fält.

4. Tillse genast att värnpliktiga som är sjuka, skadade eller har specialkost får mat.

Pliktrådet fick, genom värnpliktiga förtroendevalda, berättat för sig att det på samtliga kompanier förekommer att befälslagen glömmer bort värnpliktiga som inte deltar i tjänst på grund av skada eller sjukdom, och att dessa individer flera gånger inte har fått mat. Förbandet måste tillse att sjuka eller skadade värnpliktiga inte blir utan mat som en konsekvens av sina omständigheter.

Värnpliktiga med specialkost har inte heller alltid fått sin specialkost under fältövningar, och blir därmed utan mat. Förbandet måste tillse att värnpliktiga får mat förenlig med sin kost.

5. Upphör med att dela ut utgångna stridsportioner.

Till Pliktrådet har flera värnpliktiga berättat om hur de har blivit tilldelade utgångna stridsportioner. Pliktrådet uppmanar förbandet att inte tilldela utgångna portioner till värnpliktiga.

Fördjupning: förbättringspunkter

Nedan finns en djupare förklaring av de punkter som lyftes i föregående kapitel.

6. ***Tillse att värnpliktiga skyddsassistenter ges återkoppling på avvikelserapporteringar.***

Värnpliktiga skyddsassistenter ges ofta ingen återkoppling på inrapporterade avvikelser, något som omöjliggör en bedömning av huruvida avvikelserna hanteras eller ej, och därmed begränsar de värnpliktigas möjlighet att få ett inflytande i arbetsmiljön. Pliktrådet uppmanar förbandet att utarbeta en rutin för att ge värnpliktiga skyddsassistenter återkoppling på avvikelserapporter.

7. ***Tillse att värnpliktiga tillhandahålls information om riskerna med kemikalierna som används i verksamheten.***

På vissa plutoner och kompanier förekommer det att de värnpliktiga i dag inte ges en utbildning om farliga kemikalier som de kommer i kontakt med. Förbandet bör se till att värnpliktiga får adekvat utbildning om riskerna med kemikalierna innan de används.

8. ***Se över möjligheterna att förbättra sjuklogementen.***

På grund av en brist på lokaler använder förbandet i dag dagrummen, de rum där värnpliktiga kan tillbringa sin fritid, som logement där sjuka värnpliktiga kan återhämta sig. Dessa dagrum har inget eget badrum för sjuka värnpliktiga att använda. Risken finns att dessa värnpliktiga smittar sina kamrater. Friska värnpliktiga kan inte heller nyttja sina dagrum som de är tänkta, något som begränsar fritidsaktiviteterna på förbandet. Förbandet bör se över möjliga lösningar på detta.

9. ***Utarbeta rutiner som tillser att förtroendevalda i Nätverk Värnpliktiga Kvinnor tas på större allvar.***

Förtroendevalda NVK-representanter på förbandet känner i dag att deras förtroendeuppdrag inte tas på allvar. Planeringen är bristfällig, träffarna sker på representanternas fritid, och det råder enligt representanterna en kultur på förbandet att inte ta uppdraget eller deras

önskemål på allvar. Kvinnor har en särskilt sårbar ställning i Försvarsmakten och deras medinflytande är av oerhört stor vikt för att driva kulturförändringen mot en mer jämställd kultur inom Försvarsmakten. Pliktrådet uppmanar därför förbandet att:

- Utarbeta ett långsiktigt och konsekvent schema för NVK-träffar.
- Hålla NVK-träffar på tjänstetid i största möjliga mån.
- Utarbeta en handlingsplan för hur NVK-rollen kan få ett större inflytande på förbandet.

10. Undersök möjligheterna att ge de värnpliktiga information om deras befattningsutbildning, eller förändringar därinom, i tidigast möjliga skede.

Ett stort antal värnpliktiga uttryckte sin frustration för hur deras befattningar på förbandet inte stämde överens med befattningen de hade fått vid inskrivning, samt hur de hade fått bristfällig eller obefintlig information om sin befattningsutbildning på förbandet. Förbandet bör se över sina interna rutiner för att minska antalet befattningsbyten och öka informationen om befattningsutbildningen som tillhandahålls värnpliktiga.

11. Återinför informationsträffar för de värnpliktiga.

Värnpliktiga i utbildningskullen 2026/2027 har inte fått möjlighet, varken fysiskt eller digitalt, att gå på en s.k. ”informationsträff”, där information om förbandet kan delges de värnpliktiga innan inryck. Pliktrådet uppmanar förbandet att återinföra informationsträffarna.

12. Tillse att värnpliktiga tilldelas information om underklädesbidraget.

Förbandet har ett underklädesbidrag som ska erbjudas värnpliktiga kvinnor vars utdelade underkläder leder till besvär. Kännedom om att detta bidrag ens existerar fanns inte utbredd hos de värnpliktiga kvinnorna Pliktrådet samtalade med. Pliktrådet uppmanar förbandet att förbättra sin informationsspridning om underklädesbidraget till de värnpliktiga på förbandet för att möjliggöra för fler värnpliktiga kvinnor att få grundläggande utrustning som inte leder till besvär.

Fördjupning: positiva exempel

Nedan finns en djupare förklaring av de punkter som lyftes i föregående kapitel.

13. Från samtal med chefer, värnpliktiga förtroendevalda samt Försvarshälsan uppfattar Pliktrådet säkerhetskulturen på förbandet som synnerligen god.

Ingen ytterligare fördjupning krävs. Hänvisning sker till den sammanfattande bedömningen.

14. Rättstjänsten på förbandet upplevs som välutvecklad.

På förbandet existerar en välutvecklad rättstjänst. Disciplinärenden hanteras i rätt spår, kompaniliggare används för att förenkla rättshanteringen för kompanicheferna, och mängden disciplinärenden ger varken varningstecken på att rättstjänsten överanvänds eller på att den underanvänds.

Med det sagt har rättstjänsten fortfarande ett viktigt arbete kvar; att lagöverträdelser förekommer bland befälen belyser vikten av att rättstjänsten fortsätter bygga en kultur där myndighetsutövningen mot värnpliktiga sker rättssäkert.

15. Pliktrådet uppfattar det "psykosociala teamet" på förbandet som ett föredömligt exempel på samordning av förbandets psykosociala resurser.

På förbandet existerar en arbetsgrupp som inkluderar psykologer, värnpliktskonsulenter, med mera. Arbetsgruppen samordnar värnpliktigas kontakt med den psykosociala stödmiljön på förbandet, och effektiviserar därmed arbetet i den psykosociala miljön samt minskar risken för felaktigheter för värnpliktiga med behov av psykosocialt stöd. Pliktrådet uppmanar samtliga av landets förband att ta efter detta goda exempel.

16. Det nära samarbetet utbildningsbataljonen har med Försvarshälsan är ett föredömligt exempel på hur skaderisken kan minskas.

Ingen ytterligare fördjupning krävs. Hänvisning sker till den sammanfattande bedömningen.

Avslutning

Pliktrådet tackar för den ärliga lägesbilden förbandet visade oss, samt det goda bemötandet vi fick från kompani-, bataljons- och förbandsnivå. Vid nästkommande besök, samt genom en kontinuerlig kontakt med de förtroendevalda, kommer vi att följa upp hur förbandet motverkar den oroväckande utsträckningen av lagöverträdelser vi ser, hur informationsspridningen om befattningsutbildningen förbättras och hur medinflytandet utvecklas.

Alvin Swärd

alvin.sward@pliktradet.se

072-301 52 97